

Satversmes 3.nodaļa «Valsts prezidents»

12. SAEIMAS JURIDISKĀS KOMISIJAS DARBA GRUPA VALSTS
PREZIDENTA PILNVARU UN IEVĒLĒŠANAS KĀRTĪBAS IZVĒRTĒŠANAI
2015.GADA 6.OKTOBRIS (SAEIMA, SARKANĀ ZĀLE)

SATVERSMES 37.PANTS

«Par Valsts Prezidentu var ievēlēt pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš sasniedzis četrdesmit gadu vecumu. Par Valsts Prezidentu nevar ievēlēt pilsoni ar dubuļpilsonību.»

Satversmes 37.pants

- **Mērķis** - noteikt Valsts prezidenta amata kandidāta juridiskās prasības.

- **Konstrukcija:**

1) pirmais teikums nosaka prasības, kurām ir jāatbilst Valsts prezidenta amata kandidātam, lai viņu varētu ievēlēt:

«Par Valsts prezidentu var ievēlēt pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš sasniedzis četrdesmit gadu vecumu.»

2) otrais teikums nosaka to, kas nedrīkst būt Valsts prezidenta amata kandidāts (izslēdzošs aspekts no pirmajā teikumā minētās prasības):

«Par Valsts prezidentu nevar ievēlēt pilsoni ar dubultpilsonību.»

Satversmes 37.pants

Satversmes 37. pants noteica tikai Valsts prezidenta kandidāta vecumu.

priekšlikums par 30 gadu vecumu – A.Petrevics: „*Ka 30 gadus vecs cilvēks var būt par prezidentu, par to, nav ko šaubīties. Kāds no agrākās Anglijas visspilgtākajām politiskajām personām, kāds no prezidentiem bijis ne tikai 30, bet daudz jaunāks par 30 gadiem, tāpēc pietiktu ar 30.*”

priekšlikums par 35 gadu vecumu - A.Petrevics un F.Cielēns nepamatoja, bet piedāvāja kompromisu (priekšlikumu noraidīja tikai ar dažu balsu pārsvaru - par 43, pret 46 deputāti)

priekšlikums par 40 gadu vecumu – J.Purgalis: «*Tādā vecumā **politiķis** ieguvis tik daudz piedzīvojumu, tik daudz nosvērtības politiskā dzīvē, kas garantē valsts lietu vešanu tādā kārtā, kā to prasa valsts intereses.*»

Līdz 1997. gada 31.decembrim

Satversmes 37.pants

Negatīvo izteiksmi (nevar ievēlēt) nomainīja ar pozitīvo izteiksmi (var ievēlēt).

Jēdzienu „persona” aizstāja ar jēdzienu „pilntiesīgs Latvijas pilsonis”.

Jēdzienu „pilnus četrdesmit gadus veca” aizstāja ar jēdzienu „sasniedzis četrdesmit gadu vecumu”.

Papildināja ar jaunu tiesību normu, kura izslēdz tos Latvijas pilsoņus, kam ir ar dubultpilsonība.

Pēc 1997. gada 31.decembra

Satversmes 37.pants

- Satversmes 37.pants pēc savas dabas ir **patstāvīgs** - tajā nav tiešas norādes uz citiem Satversmes un citu likuma pantiem.
- Netieša saistība:
 - 1) **ar Satversmes 36.pantu** - Saeima var ievēlēt par Valsts prezidentu tikai tādu kandidātu, kurš atbilst Satversmes 37.panta prasībām.
 - 2) **ar Satversmes 40.pantu** – pilsonība un vecums ir pamats prezumpcijai par Valsts prezidenta amata kandidāta lojalitāti pret valsti un personisko briedumu un spēju izpildīt Valsts prezidenta svinīgo solījumu.
 - 3) **ar Satversmes 39.pantu** - par kandidātu nedrīkst būt tas, kas pirms tam pildījis Valsts prezidenta amata pienākumus ilgāk kā 8 gadus no vietas.

Satversmes 37.pants

Valsts **pilsonība** ir pamatprasība ārvalstu konstitūcijās un tikai Satversmē ir iekļauta norāde, ka Valsts prezidenta kandidāts nedrīkst būt dubultpilsonis.

valsts pilsonis kopš dzimšanas	Igaunijā, Somijā, Bulgārijā, Portugālē, Albānijā
dzimis valsts teritorijā	ASV
nodzīvojis valstī noteiktu laika periodu	Lietuvā 3 gadi, Bulgārijā 5 gadi, ASV 14 gadi, Albānijā 10 gadi
pilsonis vismaz piecus gadus un viņš ir grieķis pēc tēva vai mātes līnijas	Grieķija

Satversmes 37.pants

Citu valstu konstitūcijās ietvertais regulējums

Vecuma prasība nav noteikta	Somijā, Slovēnijā, Horvātijā, Maltā
35 gadi	Polijā, Slovākijā, Ungārijā, Austrijā, Rumānijā, Kiprā, Portugālē, ASV, Islandē
40 gadi	Lietuvā, Igaunijā, Vācijā, Čehijas Republikā, Bulgārijā, Grieķijā, Turcijā, Albānijā
50 gadi	Itālijā

Satversmes 37.pants

Atbilstība parlamenta deputāta kandidāta prasībām	Lietuvā, Polijā, Čehijas Republikā, Austrijā, Rumānijā, Bulgārijā
Nedrīkst būt esošais vai bijušais Augstākās tiesas priekšsēdētājs vai tās tiesnesis; aizliegums ieņemt valsts pārvaldes amatus	Maltā
Jābūt tiesībām balsot vēlēšanās	Vācijā, Slovākijā, Rumānijā, Grieķijā, Portugālē, Islandē

Satversmes 37.pants

Nav saukts pie kriminālatbildības par noziedzīgu nodarījumu, kura raksturs ir morāli nekrietns un negodīgs	Kiprā
Ar tiesas nolēmumu nav atņemtas vēlēšanu tiesības par pārkāpumiem vēlēšanās	Kiprā

Satversmes 37.pants

Bauda visas pilsoniskās un politiskās tiesības	Itālijā
Rīcībspējīga persona	Kiprā
Augstākā izglītība	Turcijā
Savākti noteikts skaits vēlētāju paraksti	Lietuvā (20 000), Polijā (100 000), Islandē (1500 – 3000)

Satversmes 37.pants

Pilnvaru termiņi	Itālijā (nav ierobežojumi) Lietuvā, Igaunijā, Somijā (aizliegums kandidēt uz 3. pilnvaru termiņu pēc kārtas) Polijā un Ungārijā (aizliegums kandidēt vairāk kā 2 pilnvaru termiņus)
Nedrīkst būt atcelts vai atbrīvots no Valsts prezidenta amata	Portugālē (aizliegums uz 5 gadiem) Lietuvā (aizliegums uz mūžu)

Satversmes 37.pants

Latvijas Valsts prezidenta amata kandidāta prasības

- **Pilntiesīgs Latvijas pilsonis:**

- A. Pilntiesīgs** - Valsts prezidenta vēlēšanu likuma 3.pants nosaka personas, kuras nevar ievēlēt Valsts prezidenta amatā.
- B. Pilsonis** - visi Latvijas pilsoņi, neatkarīgi no pilsonības iegūšanas veida.

- **Dubulpilsonības aizliegums** - dubulpilsonības aizlieguma pamatā ir prezumpcija par personas lojalitāti valstij, kam jābūt pilnīgai, lai par to nav šaubas un ir nepārprotama (sal. Pilsonības likuma 8.¹ un 9.pants nosaka dubulpilsonības pieļaujamību).

Satversmes 37.pants

- **40 gadu vecums:**

- A. Sal. Saeimas deputātam 21 gads, ministram nav ierobežojums, Satversmes tiesas tiesnesim 40 gadi, rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesnesim 30 gadi, Augstākās tiesas tiesnesim 40 gadi.
- B. Maksimālo vecuma sliekšnis nav noteikts, jo persona vecuma radītos riskus pilnvērtīgi izpildīt amata pienākumus izvērtē Saeima, balsojot par konkrēto Valsts prezidenta amata kandidātu.

- **Nevainojama reputācija** - nav juridiski izslēdzoša prasība un likumdevējs ir noteicis to kā mērauklu, pēc kuras katrs Saeimas deputāts pēc savas saprašanas un morālās stājas politiski vērtē Valsts prezidenta amata kandidātus.

Satversmes 37.pants

Valsts prezidenta amata kandidāta prasību izpildes kontrole

Līdz Valsts prezidenta ievēlēšanas likuma spēkā stāšanās brīdim 2007.gada 18.maijam nebija atrunāta skaidra kārtība, kā notiek pārbaude, vai kandidatūras atbilst likuma noteikumiem.

- Valsts prezidenta amata kandidāta prasību izpildes kontrole sastāv no diviem principiem:
 - A. Tiek sagaidīts, ka **deputāts**, kas iesniedz Valsts prezidenta amata kandidātu, un **pati persona**, piekrītot kandidēt, ir izvērtējuši atbilstību likuma prasībām.
 - B. Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu **komisija** veic pēckontroli, (1) lūdzot noteiktām valsts institūcijām sniegt ziņas, kas varētu liecināt par amata kandidāta neatbilstību likuma prasībām, un (2) izjautājot kandidātus komisijas sēdē.

Satversmes 37.pants

1. Likumdevējam ir plaša rīcības brīvība noteikt Valsts prezidenta amata kandidāta prasību veidus un skaitu.
2. Ārvalstīs nereti vienīgā prasība ir valsts pilsonība. Prasības katrā konkrētā valstī ir pamatotas ar valsts vēsturisko pieredzi un tradīcijām.
3. Prasībām, kurām jāatbilst Valsts prezidenta amata kandidātiem, jābūt pēc iespējas nepārprotami formulētām, turklāt paredzot kontroles kārtību.

Kopsavilkums

SATVERSMES 38.PANTS

«Valsts Prezidenta amats nav savienojams ar citu amatu. Ja par Valsts Prezidentu ievēlētā persona ir Saeimas loceklis, tad viņam jānoliek Saeimas locekļa pilnvaras»

Satversmes 38.pants

Prezidentam vajadzētu kļūt par kontrolētāju varu, par pretsvaru parlamentam, neizslēdzot iespēju, ka var izveidoties parlaments, kura vairākums izmanto savas tiesības ļaunprātīgi, kaitēdams tautas interesēm.

Prezidentam būtu jānodrošina līdzsvars, un viņa postenis nebūtu savienojams ar citu amatu.

Satversmes komisija (1921)

Satversmes 38.pants

Citu valstu konstitucionālā pieredze

Nesavienojamības principa regulējums citu valstu konstitūcijās

Lakonisks formulējums – kā vispārīgs aizliegums ieņemt citus amatus – Polijas, Austrijas, Itālijas, Grieķijas, Slovēnijas, Igaunijas, Rumānijas, Horvātijas, Islandes konstitūcijās.

Detalizētāks formulējums – Lietuvas, Vācijas, Slovākijas, Ungārijas, Kipras konstitūcijās.

Satversmes 38.pants

Nesavienojamības principa regulējums Vācijas konstitūcijā

- (1) Valsts prezidents neiesaistās valdībā un nepilda ne valsts, ne arī kādas federatīvās zemes likumdevēja iestādes locekļa pienākumu.
- (2) Bundesprezidents neieņem kādu citu algotu amatu, nodarbošanos vai arodu un neiesaistās nevienas peļņu gūstošas sabiedrības pārvaldē vai padomē.

Satversmes 38.pants

Nesavienojamības principa regulējums Lietuvas konstitūcijā

83.pants

Valsts prezidents nevar būt Seima loceklis, ieņemt jebkuru citu amatu vai uzņemties jebkuras citas pilnvaras, kā arī saņemt citu atlīdzību, izņemot vienīgi to, kas ir noteikta par Valsts prezidenta amata pienākumu pildīšanu un atlīdzību par radošu darbu.

Personai, kura ir ievēlēta Valsts prezidenta amatā, ir pienākums apturēt savu darbību politiskajās partijās vai organizācijās līdz jaunas prezidenta vēlēšanu kampaņas sākumam.

Satversmes 38.pants

Nesavienojamības principa regulējums Igaunijas konstitūcijā

84.pants

Valsts prezidentam, stājoties amatā, izbeidzas visas pilnvaras un pienākumi, ko persona pildīja citos amatos, kuros tā tika ievēlēta vai iecelta, uz pilnvaru laiku viņam ir arī pienākums apturēt darbību politiskajā partijā.

Satversmes 38.pants

Panta konstrukcija

1.teikumā – *expressis verbis* ietverts valsts galvas amata nesavienojamības princips.

2.teikumā – viens no nesavienojamības principa elementiem – amata nesavienojamība ar Saeimas deputāta amatu.

Panta terminoloģija

Normas satura atklāšanā lielākā nozīme ir terminiem:

- *cits amats*
- *nav savienojams*

Satversmes 38.pants

Nesavienojamība ar citu publisku amatu

Mērķis – nodrošināt valsts varas vienotību.

- Nevar pildīt amatu vai pienākumu valsts vai pašvaldības iestādē.
- Nevar būt valdības sastāvā.
- Nevar būt Saeimas vai pašvaldības domes deputāts.

Satversmes 38.pants

Nesavienojamība ar citu privātu amatu

Mērķis – garantēt aizsardzību pret ekonomiskiem interešu konfliktiem un Valsts prezidenta amata pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu privātiem mērķiem.

- Nevar ieņemt amatu sabiedriskajā vai reliģiskajā organizācijā.
- Nevar ieņemt amatu komercsabiedrībā vai būt individuālais komersants.
- Nevar praktizēt savā profesijā, piemēram, ārsta, advokāta, notāra u.tml.
- Nevar nodarboties ar pedagoģisko, zinātnisko vai radošo darbību līgumattiecību ietvaros.
- Nevar darboties kā profesionāls sportists.

Satversmes 38.pants

Nesavienojamība ar darbību politiskajā partijā

Mērķis – nodrošināt sabiedrības interešu kopumā ievērošanu.

- Nevar ieņemt amatu vai darboties politiskajā organizācijā.

SATVERSMES 39.PANTS

«Viena un tā pati persona nevar būt par Valsts Prezidentu ilgāk kā astoņus gadus no vietas.»

Satversmes 39.pants

Specifika - atšķirībā no citām valstīm Satversmē ir noteikts termiņš gados, t.i., 8 gadi no vietas.

Pants saistīts ar Satversmes 35.pantu, kurš nosaka: «*Valsts Prezidentu ievēlē Saeima uz četriem gadiem.*»

Princips: Pilnvaru termiņš gados x2

Līdz 1997.gada Satversmes grozījumiem, kad VP pilnvaru termiņš bija 3 gadi, 39.pants noteica, ka persona nevar būt par VP ilgāk kā sešus gadus no vietas (SS diskusijās priekšlikums attiecīgi 5 un 10 gadi).

Satversmes 39.pants

Panta mērķis:

Satversmes sapulces loceklis F.Cielēns: “tas princips, ka vienu un to pašu personu nevar ievēlēt par VP vairāk kā uz diviem periodiem pēc kārtas stāv sakarā ar to, lai viena atsevišķa persona neiegūtu pārāk lielu iespaidu attiecīgā amatā un līdz ar to arī dzīves faktiskās attiecībās, lai nerastos zināmi priekšnoteikumi tādas autoritātes izmantošanai atsevišķas personas varas nostiprināšanai.”

Persona, kura būtu ieņēmusi VP amatu 2 pilnvaru termiņus, izlaižot pilnvaru termiņu atkal varētu pretendēt uz VP amatu. (Līdz šim Latvijas praksē šādi gadījumi nav bijuši).

Satversmes 39.pants

Atkārtotas ievēlēšanas ierobežojumu noteikšanas modeļi

Nav nekādu ierobežojumu	Islande, Itālija, Baltkrievija
Liegums ieņemt VP amatu vairāk kā 2 termiņus <i>pēc kārtas</i>	Latvija, Lietuva, Igaunija, VFR, Austrija, Francija, Slovākija, Slovēnija, Krievija
Liegums tikt ievēlētam vairāk kā uz diviem termiņiem vispār (t.i., var tikt atkārtoti ievēlēts tikai vienreiz)	ASV, Rumānija, Turcija, Rumānija, Grieķija, Īrija, Ungārija, Bulgārija, Horvātija
VP amatu var ieņemt tikai vienreiz	Meksika

Satversmes 39.pants

Teorētiski neviennozīmīgs jautājums: Satversmes 50.panta un 39.panta piemērošana

50. Ja tautas nobalsošanā vairāk nekā puse no nodotām balsīm izsakās pret Saeimas atlaišanu, tad Valsts Prezidents uzskatāms par atlaistu un Saeima ievēlē jaunu Valsts Prezidentu uz atlaistā Prezidenta atlikušo pilnvaru laiku.

39. Viena un tā pati persona nevar būt par Valsts Prezidentu ilgāk kā astoņus gadus no vietas.

Vai gadījumā, ja 50.p. kārtībā Valsts prezidents tiktu ievēlēts uz, piem., 6 mēnešiem - vai šim prezidentam būtu tiesības kandidēt uz VP amatu trīs reizes un ieņemt šo amatu 8 gadus, vai kandidēt 2 reizes un ievēlēšanas gadījumā ieņemt VP amatu tikai 4 gadus un 6 mēnešus?

SATVERSMES 40. PANTS

«Valsts Prezidents, uzņemoties amata pienākumus, Saeimas sēdē dod šādu svinīgu solījumu: "Es zvēru, ka viss mans darbs būs veltīts Latvijas tautas labumam. Es darīšu visu, kas stāvēs manos spēkos, lai sekmētu Latvijas valsts un tās iedzīvotāju labklājību. Es turēšu svētus un ievērošu Latvijas Satversmi un valsts likumus. Pret visiem es izturēšos taisni un savus pienākumus izpildīšu pēc labākās apziņas.»

Satversmes 40.pants

Mērķis un vieta Satversmē

Zvērests – simbolisks un rituāls akts?

Zvēresta nozīme mūsdienu konstitucionālismā

Saistība ar citām Satversmes normām

Valsts prezidenta amata pienākumu pildīšanas sākuma brīdis un kvalitātes

Subjektu loks, kas dod svinīgo solījumu Satversmē (savstarpējā saistība)

Satversmes 40.pants

Panta konstrukcija

Divas daļas:

- Subjekts; solījuma konstitucionāla nozīme, došanas vieta un procesuālā kārtība, ko dod
- Solījuma teksts – 4 teikumi

Satversmes normai:

- Procesuālā dimensija
- Materiālā dimensija

Satversmes 40.pants

Panta ģenēze

Valsts galvas funkciju realizētājs un svinīgais solījums

- „Es varu apliecināt, ka centīšos sargāt sapulces objektivitāti, nepabalstot nevienu personu, nevienu partiju. Es centīšos gādāt par to, ka mūsu zemes attīstās pareizā ceļā, ka pie mums ierodas likumība, kārtība, ka mums ierodas saticība.[..]»

Debates Satversmes Sapulcē

Veimāras konstitūcijas 42. pants

Grozījumi Satversmē 2007. gads

Satversmes 40.pants

- Personisks raksturs
- Publisks raksturs
- Vienpusējs apsolījums
- Apsološais [nākotnes] zvērests
- Pozitīvais zvērests

Satversmes 40.pants

Konstitucionāla nozīme

Konstitucionāls akts

No solījuma došanas brīža amatā stājies Valsts prezidents

- Valsts prezidents un jaunievēlētais Valsts prezidents

K.Dišlera viedoklis [*Valsts prezidenta amata laika sākums ir jāskaita no tā momenta, kad viņam paziņots par viņa ievēlēšanu amatā*] versus tiesiskā realitāte mūsdienās

Svinīgā solījuma došana: tiesība vai pienākums?

Atteikšanās no citiem amatiem [«...divus paziņojumus. Pirmais paziņojums visiem, ka sakarā ar manu ievēlēšanu par Valsts prezidentu es nolieku savas Saeimas deputāta pilnvaras...»]

Satversmes 40.pants

Pienākums rīkoties saskaņā ar zvērestā iekodētām vērtībā, principiēm, nepieļaut tā pārkāpšanu

Atbildība

- Salīdzinošie aspekti Paksas v. Lietuvas tauta (KT nolēmumi un ECT spriedums)

Satversmes 40.pants

Procesuālie aspekti

Saeimas sēde

- kavēšanās sasaukt sēdi?

Zvēresta došanu ir noteikusi: Satversmes norma, praktiskās iespējas, «nejaušība»

Svinīgā sēde (prakse)

«Dod» izpratne un kontrole

Zvēresta parakstīšana

Satversmes 40.pants

Materiālie aspekti

Saturiskā līdzība ar Saeimas locekļa zvērestu (izņēmumi)

Zvērests satur vadlīnijas Valsts prezidentam un arī tiesību normu realizētājam

- „[j]a jāatbild uz jautājumu, kas prezidenta darbā bija visgrūtākais vai sarežģītākais, vai nozīmīgākais, tad es sacītu, ka man tā bij māka, prasme, vēlme iekļauties Satversmes noteiktajā kārtībā, garā un burtā»

Zvērests – tradicionāli īss, lakonisks, vērtību un principu pārbagāts teksts (tautas labums, labklājība, taisna izturēšanās, labākā apziņa...)

Zvēresta izpratne – sistēmiska Satversmes «pārredzēšana» [viss mans darbs; visu, kas stāvēs manos spēkos]

Satversmes 40.pants

Trešais teikums – daudzu valstu valsts prezidentu zvērestos sastopama frāze

- H.Kelzens: ievērot konstitūcijā un likumā teikto
- «Satversmes sargs» - Satversmes tiesa
- Vispārējās konstitucionālās kontroles tiesības

Zvēresta materiālo aspektu iedzīvināšana runās un darbos

Satversmes 40.pants

Valsts prezidenta zvērests ir neatņemama šā amata sastāvdaļa

Formulē konstitucionālā likumdevēja redzējumu par valsts un sabiedrības nozīmīgākām vērtībām

Valsts prezidenta amata pienākumu ideāls

Aksioloģiskās nozīmes apzināšanās un izpratne

Secinājums

Satversmes 40.pants

Ne jau zvērests mums liek ticēt personai,
bet gan persona liek mums ticēt zvērestam

Gala secinājums

Paldies par uzmanību!